

สรุปผล และข้อเสนอแนะ

ภายใต้หน้าที่อันหลากหลายของสื่อมวลชน ผู้วิจัยพบว่าหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่ง ได้แก่ การเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงสังคมเข้าด้วยกัน ด้วยการทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดวัฒนธรรม และระเบียบแบบแผนของสังคมผ่านออกมากับเนื้อหาของรายการโทรทัศน์ ซึ่งเป็นผลผลิตขององค์กรสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ที่มีการถ่ายทอดกระบวนการขัดเกลาทางสังคมให้แก่เด็ก ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่ต้องการการเรียนรู้ และการปลูกฝังสิ่งต่าง ๆ เพื่อการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต

ปัจจุบัน องค์กรสื่อมวลชน ได้เข้ามาทำหน้าที่ในการให้การขัดเกลาทางสังคมให้แก่เด็ก เช่นเดียวกับสถาบัน และกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และกลุ่มเพื่อน โดยได้แสดงออกซึ่งบทบาทที่เสมือนเป็นตัวแทนของสถาบันเหล่านั้น ด้วยการใ้รายการโทรทัศน์สำหรับเด็กเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด และปลูกฝังการขัดเกลาทางสังคมให้แก่เด็ก ในลักษณะของการสอดแทรกสาระความรู้ รวมถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ และพัฒนาการของเด็กอยู่ในเนื้อหาของรายการ

จากการศึกษารายการโทรทัศน์สำหรับเด็กประเภทปกิณกะบันเทิง จำนวน 6 รายการ พบว่าผู้ผลิตรายการได้ให้การขัดเกลาทางสังคมแก่เด็ก ทั้งในด้านจิตใจ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับ คุณค่าทางสังคม อันประกอบไปด้วย ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติเกี่ยวกับศีลธรรม จรรยา และขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นนามธรรม และมีคุณค่าทางด้านจิตใจต่อคนในสังคม

การขัดเกลาทางสังคม ด้านสติปัญญา ได้แก่ การให้ทักษะ ความรู้ และความชำนาญแก่เด็กในเรื่องต่าง ๆ ทั้งความรู้ที่เป็นวิชาการ และความรู้ทั่วไป ตลอดจนการเสริมทักษะความรู้ด้านการประดิษฐ์สิ่งของ เพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการต่อไป

และการขีดเส้นทางสังคม ด้านพฤติกรรม ได้แก่ การปลุกฝังให้เด็กมีการแสดงออกซึ่งการกระทำ และพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสม ตามความคาดหวังของสังคม โดยเฉพาะในเรื่องระเบียบ กฎเกณฑ์ และแบบแผนที่สังคมยึดถือ และปฏิบัติสืบต่อกันมา

แต่เนื้อหาที่เกี่ยวกับการขีดเส้นทางสังคม ที่ผู้ผลิตรายการ ทั้ง 6 รายการ นั้นมากเป็นพิเศษ ได้แก่ การขีดเส้นด้านพฤติกรรม ส่วนการขีดเส้นด้านจิตเจ้านั้น พบว่า ในแต่ละรายการมีการพูดถึงเนื้อหาที่เกี่ยวกับการขีดเส้นด้านจิตเจ้าน้อยมาก ในขณะที่บางรายการไม่มีการพูดถึงเลย

ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะข้อจำกัดบางประการเกี่ยวกับรูปแบบในการนำเสนอรายการที่ไม่สามารถนำเสนอ และถ่ายทอดเรื่องราวที่เกี่ยวกับคุณค่าทางสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ รวมถึงข้อจำกัดเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายของรายการ ที่ผู้ผลิตรายการส่วนใหญ่ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายหลักของรายการไว้ว่า เป็นเด็กที่มีอายุเฉลี่ยระหว่าง 5 - 12 ปี ซึ่งถือว่าเป็นเด็กเล็กที่มีข้อจำกัดในเรื่องการรับรู้ และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เพราะโดยธรรมชาติของเด็กในวัยนี้ จะรับรู้ได้แต่เฉพาะเรื่องที่เข้าใจง่าย ไม่ยาก และไม่ซับซ้อนจนเกินไป

นอกจากนี้ ยังอาจเป็นข้อจำกัดที่เกี่ยวกับการศึกษาวิจัยข้อมูลของผู้วิจัยเอง ที่ทำการศึกษาเนื้อหาของรายการในช่วงสั้น โดยหยิบยกเนื้อหาของรายการบางช่วงในปี.ศ. 2540 ซึ่งบางรายการอาจสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวกับการขีดเส้นทางสังคม ด้านจิตใจอยู่ในเนื้อหาของรายการในช่วงที่ผู้วิจัยไม่ได้นำมาศึกษา

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าเนื้อหาที่เกี่ยวกับการขีดเส้นทางสังคม ที่ถูกถ่ายทอดผ่านรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก มีเรื่องราวที่ใกล้เคียง และมีเนื้อหาที่พูดถึงเรื่องเดียวกันในหลายเรื่อง ได้แก่

ทักษะความรู้ด้านภาษา มีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ รวมทั้งภาษาสำหรับคนพิการทางสายตา ได้แก่ อักษรเบล การขีดเส้นทางสังคมด้านภาษานี้ พบเห็นในรายการอัศวินน้อย รายการกล้าคิดกล้าทำ และรายการเจ้าขุนทอง

ทักษะความรู้ด้านคณิตศาสตร์ โดยการปลูกฝังให้รักการคำนวณ การนำเสนอเรื่องเกี่ยวกับจินตคณิต ซึ่งเป็นการคิดเลขแบบใหม่ และการแนะนำวิธีคิดเลข ซึ่งพบเห็นในรายการอัศวินน้อย รายการที่มีเพื่อน และรายการซูเปอร์จิ๋ว

ทักษะความรู้ด้านการประดิษฐ์ มีทั้งการสอนประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ ของขวัญ สำหรับเทศกาลพิเศษ และของเล่น โดยพบเห็นในรายการ อัศวินน้อยนักประดิษฐ์ รายการกล้าคิดกล้าทำ และรายการคิดดีแคท

ทักษะความรู้ด้านศิลปะ โดยเน้นเรื่องการวาดภาพศิลปะ และการวาดภาพการ์ตูน พบเห็นในรายการที่มีเพื่อน และรายการซูเปอร์จิ๋ว

ทักษะความรู้ด้านกีฬา ได้แก่ การเสริมทักษะ รวมทั้งเทคนิคความรู้เกี่ยวกับกีฬาชนิดต่างๆ พบเห็นในรายการอัศวินน้อย รายการกล้าคิดกล้าทำ และรายการซูเปอร์จิ๋ว

ทักษะด้านการฝึกฝน โดยเน้นการปลูกฝังให้เด็กมั่นฝึกฝนสิ่งต่าง ๆ มีทั้งการฝึกความจำ และการฝึกฝนการกระทำ พบในรายการอัศวินน้อย รายการที่มีเพื่อน และรายการซูเปอร์จิ๋ว

ทักษะความรู้ด้านอาชีพ โดยการแนะนำอาชีพต่าง ๆ ในสังคมให้ได้รู้จัก และรู้ถึงงานในหน้าที่รับผิดชอบของแต่ละอาชีพ พบเห็นในรายการอัศวินน้อย รายการกล้าคิดกล้าทำ รายการเจ้าขุนทอง และรายการที่มีเพื่อน

ทักษะความรู้เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เน้นการให้ความรู้เกี่ยวกับความสามารถของเครื่องคอมพิวเตอร์ พบเห็นในรายการอัศวินน้อย รายการซูเปอร์จิ๋ว

กิจกรรมทางสังคม ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดงานนิทรรศการต่าง ๆ พบในรายการอัศวินน้อย รายการกล้าคิดกล้าทำ และรายการที่มีเพื่อน

การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เน้นการปลูกฝังให้รักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการไม่เหยียบต้นไม้ ไม่ทำลายป่า และไม่ทำร้ายสัตว์ป่า พบเห็นในเนื้อหาของทุกรายการ

การประหยัด เน้นเรื่องการใช้จ่ายอย่างประหยัด และไม่ฟุ่มเฟือย พบในรายการ
อศวินน้อย รายการรถล้าคิดกล้าทำ รายการเจ้าขุนทอง และรายการซูเปอร์จิ๋ว

การเคารพกฎจราจร และกฎระเบียบของสังคม พบเห็นในรายการรถล้าคิดกล้าทำ
รายการเจ้าขุนทอง และรายการซูเปอร์จิ๋ว

การแบ่งปัน เน้นการปลูกฝังให้แบ่งปันอย่างถูกวิธี พบเห็นในรายการที่มี
เพื่อน และรายการคิดดีแคท

การเลี้ยงสัตว์ เน้นการปลูกฝังให้มีใจรัก และมีเมตตาต่อสัตว์เลี้ยง พบเห็นในราย
การเจ้าขุนทอง และรายการคิดดีแคท

การแสดงน้ำใจ ในการให้ความช่วยเหลือ แบ่งปัน และเสียสละ พบเห็นในรายการ
เจ้าขุนทอง และรายการคิดดีแคท

การแสดงออกซึ่งบทบาททางสังคม เน้นเรื่องการแสดงบทบาท และหน้าที่ที่ถูก
ต้องตามสถานภาพทางสังคม พบในรายการรถล้าคิดกล้าทำ รายการเจ้าขุนทอง รายการที่
นี้มีเพื่อน รายการซูเปอร์จิ๋ว และรายการคิดดีแคท

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ถ่ายทอดความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบ
ครัว พบเห็นในรายการเจ้าขุนทอง รายการซูเปอร์จิ๋ว

สำหรับการแสดงออกซึ่งบทบาทในการขัดเกลาทางสังคมของผู้ผลิตรายการนั้น
พบว่า ได้ทำหน้าที่ในการให้การอบรมสั่งสอน ปลูกฝัง และถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ ให้แก่เด็กใน
ฐานะที่เป็นตัวแทนพ่อแม่ ผู้ปกครอง และคนในครอบครัว รวมทั้งทำหน้าที่แทนครูอาจารย์
และกลุ่มเพื่อนที่โรงเรียน

จากการศึกษารายการปกิณกะบันเทิงสำหรับเด็ก ทั้ง 6 รายการ พบว่า การนำเสนอรูปแบบ และเนื้อหาของรายการ ซึ่งเป็นผลผลิตขององค์กรสื่อมวลชนนั้น มีการสะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยเงื่อนไขบางประการที่มีอิทธิพล และส่งผลกระทบต่อระบบการดำเนินงานขององค์กร ในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งในสังคมที่ได้รับแรงกดดันจากสถาบันอื่น ๆ ซึ่งเป็นปริบทโดยรอบ ในขณะเดียวกัน โครงสร้างภายในขององค์กรสื่อมวลชนเอง ก็ถือเป็นอีกปัจจัยเงื่อนไขหนึ่ง ที่ส่งผลโดยตรงต่อการดำเนินงาน และได้ส่งผลต่อเนื่องไปสู่ผลผลิต อันได้แก่รูปแบบ และเนื้อหาของรายการ ซึ่งผู้วิจัยพบว่ารายการปกิณกะบันเทิงสำหรับเด็กทั้ง 6 รายการนี้ ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

ปัจจัยภายในองค์กร ได้แก่

ธรรมชาติขององค์กรผู้ผลิตรายการ ผู้วิจัยพบว่า องค์กรผู้ผลิตรายการปกิณกะบันเทิงสำหรับเด็ก ทั้ง 6 รายการ มีขนาดที่แตกต่างกัน คือมีทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ซึ่งขนาดขององค์กรส่งผลกระทบต่อระบบการดำเนินงาน แหล่งเงินทุนในการดำเนินงาน ตลอดจนอุปกรณ์ เครื่องมือในการผลิตรายการ

จากการศึกษาพบว่า หากเป็นองค์กรที่มีขนาดใหญ่ จะมีการลงทุนในเรื่องเครื่องมือ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตรายการ อาทิ กล้อง เครื่องตัดต่อ ห้องถ่ายทำ แต่ในทางตรงกันข้าม หากเป็นองค์กรที่มีขนาดเล็ก จะไม่มีการลงทุน แต่จะใช้วิธีการเช่าอุปกรณ์ และว่าจ้างบริษัทมืออาชีพทางด้านนี้มาเป็นผู้รับผิดชอบ โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของทีมงานผู้ผลิต

นโยบายขององค์กร ผู้วิจัยพบว่า โดยรวมผู้บริหารองค์กรที่ผลิตรายการเด็ก มักให้อิสระในการทำงานกับทีมงานผู้ผลิตรายการ ในการที่จะคิด และผลิตรายการให้ออกมาตามความต้องการและความตั้งใจของทีมงาน ซึ่งมีรูปแบบและเนื้อหาดังที่ปรากฏให้เห็นในแต่ละรายการ ส่วนนโยบายในการผลิตรายการสำหรับเด็ก ทางบริษัทผู้ผลิตรายการมักไม่ให้ความสำคัญกับรายได้ และผลกำไรจากการผลิตรายการมากนัก

บุคลากร พบว่า ทีมงานผู้ผลิตรายการมีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของรายการค่อนข้างมาก เพราะเป็นผู้คิด สรรหา และคัดเลือกเรื่องราวที่จะนำมาเสนอ ในรายการ รวมทั้งรูปแบบในการนำเสนอเนื้อหาดังกล่าว และในส่วนของคุณสมบัติของบุคลากรที่ผลิตรายการปิกนิกะบันเทิงสำหรับเด็ก ทั้ง 6 รายการนี้ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ที่มีความคิดสร้างสรรค์ และมีความตั้งใจในการทำงาน รวมทั้งมีบุคลิกภาพที่มีความกระตือรือร้น ที่สำคัญคือ ทุกคนที่เข้ามาทำงานด้านนี้ จะมีความเข้าใจธรรมชาติของเด็ก และเป็นคนรักเด็กพอสมควร และถึงแม้จะมีหลายคนที่ไม่จบการศึกษาทางด้านนิเทศศาสตร์ แต่ก็มีประสบการณ์ในการทำงานด้านสื่อมวลชนเกือบทุกคน

ปัจจัยภายนอกองค์กร ประกอบด้วย

ความต้องการ และความสนใจของผู้รับสาร ผู้วิจัยพบว่า ความต้องการ และความสนใจของเด็ก โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายของรายการ เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อผู้ผลิตรายการ ในการกำหนดรูปแบบ และเนื้อหาของรายการ เนื่องจากผู้ผลิตรายการยึดถือเอาความสนใจ และความต้องการ รวมทั้งธรรมชาติของกลุ่มเป้าหมายที่รับชมรายการเป็นสำคัญ

โดยแต่ละรายการมีการสำรวจความสนใจ และความต้องการของเด็กในรูปแบบที่ใกล้เคียงกัน คือ การเปิดโอกาสให้เด็กเขียนจดหมายเข้าไปยังรายการ มีทั้งการตั้งคำถามที่อยากรู้ และการตอบคำถามของรายการ ซึ่งทำให้ผู้ผลิตรายการสามารถทราบถึงความต้องการ และความสนใจของเด็กที่มีต่อรายการ และสามารถนำเสนอเนื้อหาได้ตรงตามความต้องการของเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของรายการได้

ผู้สนับสนุนรายการ จากการศึกษาพบว่า มีความสำคัญต่อการผลิตรายการโทรทัศน์ เนื่องจากเป็นแหล่งของรายได้ และเงินทุนที่นำมาใช้ในการผลิตรายการ ถึงแม้องค์กรผู้ผลิตรายการสำหรับเด็กจะไม่เน้นในเรื่องของผลกำไรจากการผลิตรายการ แต่ก็พบว่ายังมีการให้ความสำคัญกับปัจจัยทางด้านนี้พอสมควร เพราะถึงแม้ว่าจะไม่ต้องการกำไร แต่รายได้ที่ได้รับจากผู้สนับสนุนรายการ คือ ต้นทุนที่ใช้ในการผลิตรายการครั้งต่อ ๆ ไป

ดังนั้น ผู้ผลิตรายการสำหรับเด็กจึงต้องอะลุ่มอล่วย โดยการยินยอมให้บริษัทโฆษณาสินค้าซึ่งเป็นผู้สนับสนุนรายการ เข้ามามีอิทธิพล หรือมีส่วนในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของรายการในลักษณะต่าง ๆ เท่าที่จะสามารถเป็นไปได้ แต่จากการศึกษาพบว่า รายการโทรทัศน์สำหรับเด็กโดยส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องผู้สนับสนุนรายการ เนื่องจากเป็นรายการที่ผู้สนับสนุนรายการไม่ค่อยให้ความสนใจ อาจเป็นเพราะกลุ่มเป้าหมายที่รับชมรายการเป็นเด็ก ซึ่งเป็นกลุ่มลูกค้าที่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจเลือกซื้อ และเลือกใช้ผลิตภัณฑ์

เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม พบว่า เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการผลิตรายการ เนื่องจากผู้ผลิตรายการมักหยิบยกเอาเหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นในสังคม รวมถึงความเคลื่อนไหว และความเปลี่ยนแปลงในสังคมที่ค่อนข้างมีความสำคัญต่อคนในสังคม มานำเสนอผ่านเนื้อหาของรายการ เพื่อให้เด็กรู้เท่าทันเหตุการณ์ นอกจากนี้ ยังมีการให้ความสำคัญกับเทศกาลต่าง ๆ ในรอบปี โดยมีการนำไปเป็นหัวข้อในการกำหนดเนื้อหา และรูปแบบในการผลิตรายการ

สถาบันต่าง ๆ ในสังคม ผู้วิจัยพบว่า ผู้ผลิตรายการปกิณกะบันเทิงสำหรับเด็กไม่ค่อยได้รับอิทธิพลจากปัจจัยเกี่ยวกับสถาบันในสังคมมากนัก แต่เนื้อหาที่ปรากฏให้เห็นในรายการเกี่ยวกับสถาบันต่าง ๆ ในสังคม ได้แก่ สถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษานั้น เป็นความตั้งใจของผู้ผลิตรายการที่ต้องการนำเสนอ เพื่อเป็นความรู้ และเพื่อถ่ายทอดสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้กับเด็กที่รับชมรายการโดยตรง

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

จากการศึกษางานวิจัยเรื่อง “ การขัดเกลาทางสังคมผ่านรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กประเภทรายการปกิณกะบันเทิง ” นี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจจะทำการวิจัยเกี่ยวกับรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก และผู้ทำงานเกี่ยวกับเด็ก โดยเฉพาะผู้ผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กทุกประเภท ดังต่อไปนี้

1. ควรที่จะมีการศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม ในรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กที่นอกเหนือจากรายการประเภทปกิณกะบันเทิง

2. การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะผู้ส่งสาร ได้แก่ ผู้ผลิตรายการ และตัวสาร ได้แก่ เนื้อหาของรายการ โดยมีได้มีการศึกษาผู้รับสาร ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายที่รับชมรายการ ซึ่งก็คือเด็กนั่นเอง ดังนั้น จึงไม่สามารถทราบได้ว่ากระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ผู้ผลิตรายการมีความมุ่งหวังและตั้งใจที่จะถ่ายทอดสิ่งที่มีสาระประโยชน์ให้กับเด็กสามารถบรรลุผลสำเร็จความตั้งใจของผู้ผลิตรายการหรือไม่ เพราะฉะนั้น จึงน่าที่จะมีการศึกษาผู้รับสารด้วย

3. สำหรับผู้ผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ควรที่จะให้ความสำคัญกับเนื้อหาที่เกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม ด้านจิตใจให้มากขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย